

ISSN 1848-4387

HRVATSKO FILOZOFSKO DRUŠTVO

**ODSJEK ZA FILOZOFIJU
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U SPLITU**

Simpozij

**IX. MEDITERANSKI
KORIJENI FILOZOFIJE**

9.–11. travnja 2015.

**Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Poljana kraljice Jelene 1/III.
(uz Peristil), Split**

Organizacijski odbor

prof. dr. sc. Mislav Kukoč, predsjednik Organizacijskog odbora

doc. dr. sc. Marita Brčić, tajnica

Mira Matijević, poslovna voditeljica

prof. dr. sc. Pavo Barišić

prof. dr. sc. Dunja Jutronic

prof. dr. sc. Luka Tomašević

izv. prof. dr. sc. Hrvoje Relja

izv. prof. dr. sc. Borislav Dadić

doc. dr. sc. Tonći Kokić

Gabrijela Bašić, mag. phil.

Ljudevit Hanžek, mag. phil.

Emil Kušan, mag. phil.

Anita Lunić, mag. phil.

Organizatori

Hrvatsko filozofsko društvo

Odsjek za filozofiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Simpozij se organizira uz potporu

Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske

Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu

Sveučilišta u Splitu

Poglavarstva grada Splita

Turističke zajednice grada Splita

Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja, Split

Sadržaj

<i>Mislav Kukoč</i> , Uvod: IX. Mediteranski korijeni filozofije	5
Program simpozija	11
Sažeci izlaganja	17
Adresar sudionika	71

Uvod

IX. MEDITERANSKI KORIJENI FILOZOFIJE

Hrvatsko filozofsko društvo i Odsjek za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu organiziraju međunarodni filozofski i interdisciplinarni simpozij *IX. Mediteranski korijeni filozofije*, od 9. do 11. travnja 2015. godine u dvorani Filozofskog fakulteta u Splitu, smještenoj na pročelju Peristila, u središtu veličanstvene Dioklecijanove palače, spomenika nulte kategorije svjetske kulturne baštine pod zaštitom UNESCO-a, što kao ogledni primjerak mediteranske kulturne baštine, savršeno korespondira s duhom i svrhom simpozija.

Mediteran je kolijevka zapadno-europske filozofije i znanosti koja, zajedno s također mediteranskim naslijeđem hebrejsko-kršćanske religijske tradicije udara temelje zapadno-europske kulture i civilizacije. Zapadna filozofija i znanost započinju svoj povijesni razvoj početkom 6. st. pr. Kr. na istočnoj obali Mediterana, u maolazijskim grčkim kolonijama Miletu i Efezu, te obližnjim otocima, potom se širi do Eleje i Sicilije da bi svoj vrhunac postigla u Ateni, jednom od središta antičkog Mediterana. Daljnji razvoj antičke filozofije, od helenizma do srednjovjekovne epohe, preko novih središta filozofske misli Aleksandrije, Antiohije, Kartage i Rima također je sudbinski vezan za Mediteran. Stvaranje, sukobljavanje i međusobno prožimanje mediteranskih kultura, specifični mediteranski multikulturalizam dao je bitno obilježje daljnjem razvoju filozofije Zapada. Grčka i rimska antika, helenističko-rimsko naslijeđe, Bizant, orijentalne arapske tradicije, uz pečat nove islamske religije stapaju se u islamsko-arapsku srednjovjekovnu filozofiju, kulturu i civilizaciju. Bizantinci su grčku filozofiju prenijeli Arapima, a oni, posredstvom križarskih ratova, preko svojih vodećih filozofa, Avicene, Averoesa, Ibn Halduna, vratili Europi u njoj već zaboravljeno naslijeđe Aristotelove filozofije.

To su samo neke od početnih premisa i mogućih naputaka za tematiziranje sadržaja simpozija *Mediteranski korijeni filozofije*. Dakako ne i jedini. Sljedeći aspekt koji ulazi u tematski okvir simpozija odnosi se na uteme-

ljenje hrvatske filozofije, koja se, kako u svojim počecima, tako i u najsjajnijim vrhuncima, korijeni u mediteranskom dijelu svojega višeregionalnoga kulturnog identiteta. Počam od Hermana Dalmatina, preko Marka Marulića, pa do Matije Vlačića Ilirika, Frane Petrića i Ruđera Boškovića, da spomenemo samo najznamenitija imena.

Treći sklop što ulazi u okvir teme simpozija odnosi se na filozofsko ali i interdisciplinarno promišljanje specifičnosti mediteranskog multikulturnog prostora koji je iznjedrio aktualne međucivilizacijske napetosti koje prijete globalnim sukobom civilizacija, ali otvaraju i mogućnosti dijaloga i pomirenja. S tim u svezi otvaraju se pitanja koja se, među ostalim, promišljaju na simpoziju:

- Utječu li mediteranski korijeni filozofije na nastanak i razvoj suvremene filozofije Mediterana?
- Filozofsko promišljanje mediteranskog multikulturalizma
- Poticaji mediteranske filozofije za utemeljenje globalnog ethosa kao pretpostavke međucivilizacijskog dijaloga
- Filozofija Mediterana kao globalizacijska paradigma

Nastavljajući tradiciju promoviranja novih izdanja tematski vezanih uz *Mediteranske korijene filozofije* na simpoziju će ove godine biti predstavljene dvije edicije: 1. knjiga – zbornik radova Hrvatskog filozofskog društva (Zagreb, 2014.) *Demokracija na prekretnici*, koju je uredio Pavo Barišić. Uz urednika, knjigu će predstaviti Marita Brčić Kuljiš i Mislav Kukoč; 2. Novi broj časopisa *Filozofska istraživanja* (vol. 35, sv. 1, br. 137) s tematskim blokom: *Mediteranska misao: od antike do Camusa*, koji sadrži izbor tekstova nastalih na temelju referata s nekoliko posljednjih simpozija *Mediteranski korijeni filozofije*. Ediciju će predstaviti urednici tematskog bloka Marita Brčić Kuljiš i Mislav Kukoč.

Tematski blokovi s prethodnih simpozija objavljeni su u časopisima *Filozofska istraživanja* br. 107. i 116., i *Metodički ogledi*, br. 33. i 34., kao i u opsežnom zborniku *Filozofija Mediterana*, u nakladi Hrvatskog filozofskog društva, Zagreb, 2009. Širi izbor radova s prošlogodišnjih i ovogodišnjeg simpozija bit će tiskan u nakladi Filozofskog fakulteta u Splitu. Zbornik će biti predstavljen na sljedećem jubilarnom simpoziju *X. Mediteranski korijeni filozofije*, a X. jubilarni simpozij nastojat ćemo organizirati kao međunarodni interdisciplinarni znanstveni skup koji će okupiti teoretičare iz Hrvatske i ostalih mediteranskih zemalja, kojima je Mediteran u

fokusu filozofskog i znanstvenog interesa. Dosadašnji kontinuitet simpozija neprijeporno potvrđuje da *Mediterranski korijeni filozofije* ostavljaju zamjetan materijalni i duhovni trag koji se sve više širi mediteranskim duhovnim prostorom.

Mislav Kukoč

Predsjednik Organizacijskog odbora simpozija

Introduction

IXTH MEDITERRANEAN ROOTS OF PHILOSOPHY

Croatian Philosophical Society and the Department of Philosophy at the Faculty of Humanities and Social Science, University of Split are organizing the international and interdisciplinary symposium *IXth Mediterranean Roots of Philosophy*, which will take place from April 9th to April 11th, 2015 in the conference hall of the Faculty of Humanities and Social Sciences in Split, situated in the front of Peristil, in the center of the magnificent Diocletan's palace, a zero category monument of the global cultural heritage under the patronage of UNESCO which, as a representative piece of Mediterranean cultural heritage, suits the spirit and the purpose of the symposium perfectly.

The Mediterranean is the cradle of western philosophy and science which, together with the Mediterranean heritage of Hebrew-Christian religious tradition sets the foundations of Western European culture and civilization. Western philosophy and science begin their historical development at the start of 6th century BC on the eastern shores of the Mediterranean sea, specifically in Asia Minor, in the Greek colonies of Miletus and Ephesus and surrounding islands; it then spreads to Elea and Sicily and reaches its peak in Athens, one of the centers of ancient Mediterranean. Later development of ancient philosophy, from Hellenism to the medieval epoch, through new intellectual centers of Alexandria, Antioch, Carthage and Rome is also crucially related to the Mediterranean. Creation, conflict and mutual permeation of Mediterranean cultures, a distinctive Mediterranean multiculturalism gave an essential mark to the future growth of philosophy in the West. Ancient Greece and Rome, the Hellenistic-Roman heritage, Byzantine world, Oriental Arabic traditions with the mark of the new religion of Islam all blend into Muslim Arabic medieval philosophy, culture and civilization. The Byzantines introduced the Arabs to Greek philosophy, and they, through the mediation of the Crusades and the work of its leading philosophers Avicenna, Averroes and Ibn Haldun returned the forgotten legacy of Aristotelian philosophy back to Europe.

Those are only some of the initial premises and possible suggestions for the topics of the symposium *Mediterranean Roots of Philosophy*; not the only ones, of course. The next aspect relevant to the topics of the symposium refers to the foundation of Croatian philosophy which, both in its beginnings and on its zenith, has its roots in the Mediterranean part of its multiregional cultural identity. Starting with Hermann of Dalmatia, continuing through Marko Marulić and Matija Vlačić Ilirik (Matthias Flacius Illyricus), Frane Petrić (Franciscus Patricius) and Ruđer Bošković (Roger Joseph Boscovich), to mention only the most significant figures.

Third set of themes congenial to the idea of this symposium relates to the philosophical and interdisciplinary reflection of the peculiarities of the Mediterranean multicultural space which gave birth to the current intercivilizational tensions threatening to escalate into the clash of civilizations, but also open the possibility of dialogue and reconciliation. That situation naturally suggests the following set of questions discussed at the symposium:

- Do the Mediterranean roots of philosophy influence the origin and development of the contemporary philosophy of the Mediterranean?
- Philosophical reflection of the Mediterranean multiculturalism
- Incentives of the Mediterranean philosophy for the establishment of global ethos as a prerequisite of intercivilizational dialogue
- Philosophy of the Mediterranean as a globalization paradigm

Continuing with the tradition of promoting newly-published work thematically related to Mediterranean roots of philosophy this year the conference will introduce the public to two new works: 1. Book of proceedings from the Croatian Philosophical Society (Zagreb, 2014) “Democracy at the turning point”, edited by Pavo Barišić. Alongside the editor, the book will be presented also by Marita Brčić Kuljiš and Mislav Kukoč; 2. New edition of the magazine *Filozofska istraživanja* (vol. 35, no. 137) with the theme “Mediterranean thought: from the classical period to Camus”, containing a selection of papers created on the basis of lectures delivered in recent years at the conference.

Themes from the past years have already been published in *Filozofska istraživanja* (no. 107 and 116), *Metodički ogledi* (no. 33 and 34), as well as in the voluminous proceedings named *Philosophy of the Mediterranean*, published by the Croatian Philosophical Society in Zagreb, 2009. A wider selection of papers from this and last year’s conference will be published

by the Faculty of Humanities and Social Science in Split. These proceedings will be presented next year at the jubilee conference Xth Mediterranean Roots of Philosophy, which we'll try to organize as an international conference, bringing together renowned experts from Croatia and other Mediterranean countries, whose main focus of research is precisely the Mediterranean area. The already present continuity of the conference is confirmation of its noticeable material and spiritual mark that keeps spreading throughout the Mediterranean intellectual space.

Mislav Kukoč

President of the Organizing Committee

PROGRAM SIMPOZIJA

Četvrtak, 9. travnja 2015.

09.00–09.30 **Otvaranje skupa i pozdravne riječi**

Mislav Kukoč, predsjednik Organizacijskog odbora

Vladimir Jelkić, predsjednik Hrvatskog filozofskog društva

Aleksandar Jakir, dekan Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu

Šimun Anđelinović, rektor Sveučilišta u Splitu

Ivo Baldasar, gradonačelnik Splita

Zlatko Ževrnja, župan Splitsko-dalmatinske županije

Plenarno izlaganje

09.30–10.00 **Henning Ottmann** (Njemačka): Virtue and Commerce

10.00–10.15 *Rasprava*

10.15–10.30 **Pavo Barišić** (Hrvatska): Mediteransko ishodište kozmopolitske demokracije

10.30–10.45 **Vladimir Jelkić** (Hrvatska): Mediteranski toponimi u Nietzscheovim spisima

10.45–11.00 **Danijel Bučan** (Hrvatska): Čemu filozofirati?

11.00–11.30 *Rasprava*

Stanka (30 min)

12.00–12.15 **Krešimir Čvrljak** (Hrvatska): Inkunabule – zlatne poluge u splitskim knjižnicama: spomenici antičkom, medievalnom i renesansnom mediteranu (1470.–1500.)

12.15–12.30 **Davor Balić** (Hrvatska): Marulićev etički nauk u Davidijadi (Davidias) i u njezinu alegorijskom tumačenju (Tropologica Davidiadis expositio)

12.30–12.45 **Demian Papo** (Hrvatska): Etička sastavnica prve knjige Kotruljevićeva spisa o umijeću trgovanja

12.45–13.15 *Rasprava*

13.30–15.30 *Ručak*

- 15.30–15.45 **Marita Brčić Kuljiš** (Hrvatska): Jakov Armolušić – prvi hrvatski feminist?
- 15.45–16.00 **Enis Zebić** (Hrvatska): Jedna zaboravljena hrvatska recepcija Machiavellija
- 16.00–16.15 **Radomir Videnović** (Srbija): Vuk-Pavlovićevo tumačenje značaja i motiva južnotalijanskog predsokratovskog mišljenja
- 16.15–16.45 *Rasprava*
Stanka (30 min)
- 17.15–17.30 **Ivo Džinić** (Hrvatska): Filozofija i politički mit: Cassirerov koncept kao analitički instrumentarij
- 17.30–17.45 **Ivan Zelić** (Hrvatska): Avanture logike u komunističkoj Rusiji
- 17.45–18.00 **Jevgenij Paščenko** (Hrvatska): Ukrajina: pripadnost mediteranskome krugu i ruska agresija
- 18.00–18.15 **Anita Lunić** (Hrvatska): Politički i etički problem parcijalnih azilantskih politika
- 18.15–18.45 *Rasprava*

18.45–19.45 *Predstavljanje knjiga*

- **Pavo Barišić (ur):** *Demokracija na prekretnici*, Hrvatsko filozofsko društva, Zagreb, 2014.
Predstavljajući: **Marita Brčić Kuljiš, Mislav Kukoč i Pavo Barišić**
- Novi broj časopisa *Filozofska istraživanja*, vol. XXXV/2015., sv. 1, br. 137, s tematskim blokom: *Mediteranska misao: od antike do Camusa*
Predstavljajući: urednici tematskog bloka **Marita Brčić Kuljiš i Mislav Kukoč**

20.00 *Svečana večera*

Petak, 10. travnja 2015.

Plenarno izlaganje

- 10.00–10.30 **Mislav Ježić** (Hrvatska): Kolo sreće, jaram i ispregnuće
10.30–10.45 *Rasprava*
- 10.45–11.00 **Naida Mihal Brandl** (Hrvatska): Kairska geniza: izvor za mediteransku povijest, kulturu i religiju
- 11.00–11.15 **Žarko Ament** (Hrvatska): Strukturalistička analiza po-maka episteme kršćanskog režima istine
- 11.15–11.30 **Rusmir Šadić** (Bosna i Hercegovina): Ibn Rushd između filozofije i religije
- 11.30–12.00 *Rasprava*
Stanka (30 min)
- 12.30–12.45 **Slobodan Stamatović** (Hrvatska): Dva ranokršćanska pristupa Heraklitu
- 12.45–13.00 **Zrinka Podhraški Čizmek** (Hrvatska): Egerija: medite-ranska hodočasnica IV. stoljeća
- 13.00–13.15 **Orhan Jašić, Željko Kaluđerović** (Bosna i Hercegovina, Srbija): Poimanja ateizma i agnosticizma u djelima Hansa Künga
- 13.15–13.30 **Emil Kušan** (Hrvatska): Pojam ranjivosti u bioetici
- 13.30–14.00 *Rasprava*
- 14.00–16.00 *Ručak*
- 16.15–16.30 **Saša Horvat** (Hrvatska): Sokrat i Grk Zorba o tijelu
- 16.30–16.45 **Damir Markov** (Hrvatska): Pitanje najboljeg poretka – prilog razumijevanju Platonovog viđenja povijesti

16.45–17.00 **Nermin Hodžić** (Bosna i Hercegovina): Platonova ljubav u interpretaciji Marsila Ficina i ljubav kod Avicene

17.00–17.30 *Rasprava*

Stanka (30 min)

18.00–18.15 **Gabriela Bašić** (Hrvatska): Znanstvena diskusija u pragmatodijalektičkom svjetlu

18.15–18.30 **Dino Dabro** (Hrvatska): Scijentizam: samopobijajući ili trivijalan?

18.30–18.45 **Josip Mužić** (Hrvatska): Interesna globalizacija elita

18.45–19.00 **Mislav Kukoč** (Hrvatska): Kulturni i religijski izazovi sekularne globalizacije

19.00–19.15 *Rasprava*

19.15–20.00 *Opća rasprava i zatvaranje skupa*

20.00 *Večera*

Subota, 11. travnja 2015.

10.00–16.00 *Izlet: Posjet Galeriji Meštrović i Kašteletu, ručak*

SAŽECI IZLAGANJA

ŽARKO AMENT

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

**Strukturalistička analiza pomaka *episteme*
kršćanskog režima istine**

Svrha rada je analitičko vrednovanje pomaka episteme unutar formacija istine koje grade kršćanski režim istine. Analiza kreće od Knjige postanka izvorno nastale unutar židovske religijske tradicije te kasnije asimilirane u kanon svetih spisa čime postaje dio kršćanskog režima istine. Tri teološke predaje koje detektira kršćanska egzegeza, promatrajući ih kao refleksije koje tvore cjelinu nazvanu »Knjiga postanka«, promatram kao tri episteme koje nastupaju u periodu od 600 godina. Jahvistička, elohistička i svećenička predaja ukorijenjene su u sebi svojstvene episteme koje se očituju u različitom rječniku stvaraoca predaja, drugačijim vjersko-moralnim i etičko-moralnim nazorima. Daljnja analiza promatra pomak epistema unutar formacija znanja kršćanskog režima istine. Smjena epistema se promatra u kontekstu tvorbene snage nastajućeg režima istine.

Structuralistic Analysis of the *Episteme* Shift in the Christian Regime of Truth

This paper critically analyses episteme shift inside formations of truth which are building blocks of the Christian regime of truth. Analysis is based on The Book of Genesis which is initially product of Judaism, but later on adopted in the Holy Scriptures as a part of the Christian regime of truth. The Christian exegesis detects three theological traditions that formed the Book of Genesis and can be seen as three epistemes that emerged in period of 600 years. Yahwist, Elohist and Priest sources of the tradition contain inherent episteme which uses particular set of words, different religious and moral beliefs, or different ethical and moral beliefs. Further analysis wish to examine episteme shift in formations of knowledge of the Christian regime of truth. Change of episteme is observed as the forming force of the emerging regime of truth.

DAVOR BALIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Marulićev etički nauk u Davidijadi (Davidias) i u njezinu alegorijskom tumačenju (Tropologica Davidiadis expositio)

Pisanje svoje *Davidijade*, u kojoj je, kao što doznajemo iz posvete toga epa, prenio »u stihove djela kralja Davida držeći se povijesti njihove kako je izložena u svetim knjigama«, splitski renesansni mislilac Marko Marulić (1450–1524) završio je najvjerojatnije 1517. godine. Taj ep ostao je u rukopisu sve do 1954. godine, kada ga je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti otisnula u 31. knjizi edicije *Stari pisci hrvatski*. Marulić je *Davidijadu* podijelio na četrnaest pjevanja, koja sadrže, što doznajemo iz studije Josipa Badalića objavljene u prvom izdanju djela, »religioznu epopeju o kralju Davidu kao praocu Kristovu.«

Svojem epu Marulić je, što također ističe u posveti *Davidijade*, priložio »dodatak u prozi«, u kojem je obradio »sadržaje pojedinih knjiga«, ali i »pokazao« da je »sadržaj Staroga zavjeta slika Novoga.« Naslovio ga je »Alegorijsko tumačenje Davidijade« (*Tropologica Davidiadis expositio*). U njemu je, kako kaže, pokušao prikazati »kakve slike novoga vremena sadržavaju u sebi djela Davidova«, pa istaknuo da, primjerice, David »gotovo u svemu predstavlja lik Kristov, a da Šaul označuje Židove koji su progonili Krista«, dok je Golijata, »najjačega među idolopoklonicima Filistejcima«, protumačio kao »đavla koji je vladao narodima.«

Osim iz teoloških, književnih i filoloških perspektiva, iz kojih su dosad i bili najčešće sagledavani, *Davidijadu* i njezino alegorijsko tumačenje moguće je sagledati i iz filozofske perspektive. Naime, u epu je zastupljena i, primjerice, filozofija odgoja, što potvrđuju stihovi iz devetog pjevanja, u kojem stoji da se »skrb da mladahna uči dječaka« povjerava onome tko je ovladao »plèmenitim« umijećima i tko je, istodobno, »čist od svakoga grijeha« te krepostan, jer »kakve primjere vidi i pouke upije ú se izmala čovjek mlad, kad odraste takav će i bit.« U »Alegorijskom tumačenju Davidijade«, Marulić se pak iskazao kao hermeneutičar, budući da je, kao što 1989. godine ističe Branimir Glavičić, tim dodatkom »dao ustanovljiv doprinos tradicionalnom tumačenju biblijskog teksta«.

No, Marulić je u *Davidijadi* i u njezinu tumačenju ipak najčešće problematizirao teme koje pripadaju području etike. Njegov odnos prema biblijskim protagonistima i događajima pritom je uočljiv na brojnim mjestima, što potvrđuju stihovi u kojima istupa, kako 1986. godine naglašava Darko Novaković, ili kao »interpretator zbivanja«, ili kao »moralni prosuditelj«, ili kao »tvorac izvanvremenskih generalizacija«, ili kao »ocjenjivač vlastita posla«. Prikazujući protagoniste i njihove osobine, Marulić je Davida opisao kao čovjeka koji je bio, primjerice, obdaren »duševnim dobrima«, koji se »kreposnim činom borio protiv sile« i koji je »blagosloven sada zbog svojih vrlina i djela«, dok je Šaula opisao kao čovjeka koji je bio, primjerice, zloban, nepostojan i sklon tome da se »iz potaje« bori »lukavstvom i spletkama tajnim«.

Zastupljenost etičkog nauka pruža i analiza Marulićeva odnosa prema biblijskim događajima prikazanim u *Davidijadi*. U tom epu Marulić je, kao i u, primjerice, *Instituciji te Evanđelistaru*, izložio svoj nauk o laži, pa je Davidovo hinjenje ludila kod filistejskog kralja Akiša opravdao time da »očitoj životnoj on pogibelji izbježe tada«, dok je Davidovo pljačkanje i ubijanje Filistejaca, pa laganje filistejskom kralju da pljačka i ubija Židove, obrazložio iskazom da »mali je bio već prijestup pretvarat se tako«, budući da »ipak nije nikakav grijeh spram ljudi neznabožna roda okrutan biti«. Uz to, ukazao je i na razlog Davidova preljuba s Bat-Šebom: zlo dokolice (*ocii malum*). Pritom je ponudio vlastito razumijevanje pojma »dokolica«, zapisavši da je riječ o »neradu, koji snage vrline radišne lomi«. Zbog toga što se očitovao i o, primjerice, pravednosti, mudrosti, prijateljstvu, zakonu, dužnosti i kazni, nedvojbeno je da je Marulić u *Davidijadi* i u njezinu alegorijskom tumačenju izložio i svoj etički nauk.

Marulić's Ethical Doctrine in *Davidiad* (*Davidias*) and Its Allegorical Interpretation (*Tropologica Davidiadis expositio*)

It was most probably in 1517 that Marko Marulić (1450–1524), a Renaissance thinker from Split, completed writing his *Davidiad*, as indicated by the inscription of that epic poem in which he transferred “the deeds of king David to verse sticking to their history as outlined in sacred books”. However, that epic poem remained in handwriting until 1954, when it was printed by the Yugoslav Academy of Sciences and Arts in the 31st book of the edition *Old Croatian Writers*. Marulić divided *Davidiad* into fourteen cantos, in which he composed, as we find out from the study of Josip Badalić published in the first edition of the work, “a religious epic poem about king David as Christ’s ancestor.”

In the inscription of *Davidiad* Marulić also points out that he enclosed “a supplement in prose” to his epic poem in which he elaborated on the “content of the individual books”, and “showed” that “the content of the Old testament is the picture of the New testament.” He entitled it *Allegorical interpretation of the Davidiad* (*Tropologica Davidiadis expositio*). In it, as he stated, he attempted to depict “what kind of images of new age are contained in David’s deeds”, and he therefore emphasized that David “in almost everything represents Christ’s character, whereas Saul stands for the Jews that persecuted Christ”, and Goliath, “the strongest among the idolaters Philistines”, is interpreted as “the devil who ruled nations.”

Besides from the theological, literary and philological perspectives, from which they have most frequently been observed, *Davidiad* and its allegorical interpretation can also be viewed from the perspective of philosophy. The epic poem contains, for example, elements of philosophy of education, which is confirmed by the lines from the ninth canto stating that “the care to teach a young boy” should be entrusted with those who acquired proficiency in “noble” arts, and who are also “pure from every sin” and virtuous, for “what examples are seen and what lessons learned by a young man, such a man will he become when he grows up.” In the *Allegorical interpretation of the Davidiad*, Marulić

proved himself as hermeneutist, due to the fact that through that supplement, as stated by Branimir Glavičić in 1989, “he provided a substantial contribution to traditional interpretation of biblical text”.

Nevertheless, in *Davidiad* and in its interpretation Marulić most frequently problematized topics that belong to the subject area of ethics. His relationship towards biblical protagonists and events is visible in numerous places, which is confirmed by the lines in which he steps out, as indicated by Darko Novaković in 1986, as a “interpreter of the events”, or as a “moral judge”, or as a “creator of timeless generalizations”, or as an “assessor of his own work.” Whilst depicting protagonists and their characteristics, Marulić described David as the man endowed with “spiritual goods”, who “fights the force through the act of virtue”, and who “was now blessed for his virtues and deeds”, whereas he described Saul as a man who was evil, unstable, and prone to “remaining hidden” whilst fighting “using trickery and secret intrigues”.

The presence of ethical doctrine is also provided by the analysis of Marulić’s relationship towards biblical events depicted in *Davidiad*. In that epic poem, just like in *De institutione* and *Evangelistarium*, he presented his doctrine on lie, justifying David’s pretense of madness in front of the Philistine king Achish with the fact “that on that occasion he escaped an obvious life threat”, as well as David’s plundering and killing of the Philistines and lying to the Philistine king by the statement that “it was a minor offence to pretend in that way”, since it was not “a sin to be cruel towards the pagan people”. Furthermore, he pointed out the reason of David’s adultery with Bathsheba: the evil of idleness (*ocii malum*). In this context he offered his own understanding of the term “idleness”, noting that it implies “inaction that crushes the strength of the virtue of diligence”. Since he expressed his opinion on, for example, righteousness, wisdom, friendship, law, obligation and punishment, it is beyond doubt that in *Davidiad* and its allegorical interpretation Marulić also presented his ethical doctrine.

PAVO BARIŠIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Mediterransko ishodište kozmopolitske demokracije

Polazeći od suvremenih teorija ‘kozmpolitske demokracije’, koje razvijaju Anthony Giddens, David Held, Jürgen Habermas i Ulrich Beck u 1990., izlaganje se usredotočuje na tri tematska sklopa. Prvi je razvoj antičkoga demokratskoga ustava u usporedbi s pojavom kozmopolitskih ideja od sofista i Sokrata preko Platona i Aristotela do Diogena i stoika. Očit je paradoks da su prvi kozmopolitski mislitelji zapravo više orijentirani anti-demokratski. Drugi se tematski blok odnosi na prosvjetiteljstvo i njegov preporod kozmopolitskih ideja s posebnim osvrtom na teorije Rousseaua i Kanta. Završni dio izlaganja postavit će pitanje o dosezima sadašnjih teorija kozmopolitske demokracije, globalne vladavine i svjetske vlade. Predavanje preispituje domašaj novoga modela u pogledu na teorije demokracije tijekom povijesti. Usredotočit će se na suvremene ideje globalne vladavine, svjetske republike i svjetske države, stavljajući ih u kontekst povijesti i iskustva baštine mediteranskih ideja kozmopolitizma i demokracije.

Mediterranean Origin of the Cosmopolitan Democracy

Starting from contemporary theories of the ‘cosmopolitan democracy’, developed by Anthony Giddens, David Held and Ulrich Beck in the 1990s, the paper will tackle three main topics. The first is the development of the ancient democratic constitution in comparison with the emergence of the cosmopolitan ideas from Sophists and Socrates over Plato and Aristotle to Diogenes and Stoics. It is an obvious paradox that the first cosmopolitan thinkers were rather anti-democratic oriented. The second thematic bloc relates to the Enlightenment and its revival of the cosmopolitan ideas with special regard to the concepts of Rousseau and Kant. The final part of the paper will challenge present theories of the cosmopolitan democracy, global governance and world government. The paper aims to re-examine the load-capacity of the new model with regard to theories of democracy throughout the history. It will focus on contemporary ideas of global governance, world republic and world state, putting them into the context of history and with regard to the experience and heritage of Mediterranean ideas of cosmopolitanism and democracy.

GABRIELA BAŠIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Znanstvena diskusija u pragmadijalektičkom svjetlu

U izlaganju održanome na prošlogodišnjem skupu predstavljena je pragmadijalektika Fransa van Eemeren i Roba Grootendorsta kao teorijski pristup argumentaciji (normativnog i deskriptivnog tipa) koji ujedinjuje formalni pristup s neformalnim, misleći prije svega na teoriju govornih činova. Iznesene su tzv. deset zapovijedi za vođenje kritičke diskusije usmjerene razrješenju komunikacijske inkoherencije uvjeravanjem sugovornika u izneseno stajalište ili dvojbu spram iznesenog stajališta.

U ovogodišnjem izlaganju pragmadijalektički model kritičke diskusije usporedit će se s (idealnim) modelom znanstvene diskusije, s naglaskom na racionalnost i društvenost kao definirajuće osobine argumentacije kako navode Van Eemeren i Grootendorst (2004).

Scientific Discussion in Pragmadiialectical Light

In last year's conference the pragmadiialectics of Frans van Eemeren and Rob Grootendorst was presented as the theoretical approach to argumentation (of the normative and descriptive type) which unifies the formal and informal approach, primarily in speech-act theory. The so-called ten commandments for leading a critical discussion were put forward, which aim at resolving communicative incoherence by convincing the antagonist on the acceptability of a standpoint or convincing the protagonist on the doubtfulness of her issued standpoint.

In this year's conference the pragmadiialectical model of critical discussion will be compared to an (ideal) model of scientific discussion with regards to rationality and sociality as defining features of argumentation, as cited in Van Eemeren and Grootendorst (2004).

MARITA BRČIĆ KULJIŠ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Jakov Armolušić – prvi hrvatski feminist?

Feministicom, odnosno feministom se može nazvati svatko tko svoja razmišljanja i djelovanja usmjerava prema redefiniranju i repozicioniranju uloga muškaraca i žena, odnosno svaka osoba koja preispituje tradicionalne spolne, rasne, etničke i klasne uloge.

Obzirom da povijest, a i sadašnjost, bilježi jako mali broj feminista, izuzetno je zanimljivo da se još 1643. godine u Šibeniku pojavilo djelo pod naslovom *Slava ženska i protivni odgovor Jakova Armolušića Šibenčanina Cvitu šestomu* autora Jakova Armolušića. Djelo *Slava ženska i protivni odgovor Jakova Armolušića Šibenčanina Cvitu šestom* nastaje kao reakcija na djelo Ivana Ivaniševića *Kita cvitja razlikova* (objavljeno 1642.), a posebno na ‘Cvit šesti’ pod naslovom *Od privare i zle ženske naravi*. Isprovociran neprimjerenim riječima i uvredama koje je Ivanišević uputio ženama, Armolušić ‘ustaje’ u obranu žena zagovarajući tezu da je žena biće sasvim ravnopravno muškarcu.

Jakov Armolušić – First Croatian Male Feminist?

A feminist (male) or a feminist (female) is a person who directed thoughts and actions towards defining and repositioning of the roles of men and women, or a person who challenges traditional gender, racial, ethnic and class roles. The feminist advocates or supports the rights and equality of women.

In history, but also in the present day, there have been very few male feminists. For that reason it is interesting that in 1643 in Sibenik Jakov Armolušić wrote a book titled *Glory of woman and response of Jakova Armolušića Šibenčanina to the sixth flower*. The book *Glory of woman* has occurred as response to attitudes about women's writer Ivan Ivanisevic published in his book *Kita cvitja razlikova* especially in the chapter 'Cvit šesti' *Scams and evil female character*. This book was published in 1642. Provoked by the inappropriate words and insults addressed to women that was written in Ivanisevic book, Armolušić 'stand up' in defence of women advocating the thesis that a women is completely equal to a man.

DANIEL BUČAN

Zagreb

Čemu filozofirati?

Dvije su temeljne mogućnosti filozofije: s jedne strane aristotelovsko *motrenje, razmatranje i spoznavanje*, s druge strane platonska *žudnja za nadpovijesnim*, za onim iz čega potječe sâm (spoznati) svijet. Drugim riječima, ono φιλεῖν u φιλοσοφία za Aristotela je θεωρία, a za Platona ono φιλεῖν je φιλεῖν τὸ σοφόν. Ta je razlika važna za pokušaj da se odgovori na pitanje »čemu filozofirati?«. Odgovor na to pitanje traži i filozof i onaj tko to nije. Stoga ćemo razmotriti kako ne-filozof Miguel de Unamuno odgovara na to pitanje, i kako na to pitanje odgovara filozof Branko Despot.

Postavljajući to pitanje Unamuno započinje pred-pitanjem »što je čovjek?«, i odgovara: čovjek je: »čovjek od krvi i kostiju, onaj koji se rađa, trpi i umire – nadasve umire«. To je osnova iz koje se rađa »tragičko osjećanje života«, iz kojeg se tragičkog osjećanja, po Unamunu, rađa filozofija. Čovjek – kao i svaka sućina, kako kaže Spinoza – »teži istrajanju u svom bitku«, odnosno, kako kaže Unamuno, teži besmrtnosti. Zato filozofija pokušava razriješiti to »vječito i tragično proturječje«. A to znači da filozofija nije samo trud spoznavanja, nego je i čovjekov napor da nadiđe svoju temeljnu konačnost.

Filozof Branko Despot kaže u osnovi to isto, koristeći – naravno – 'filozofijski registar'. Taj registar razlikuje *bivati* i *biti*. *Bivati*, kaže Despot, znači *biti u mijeni* (i propadati), i kao takovo *bivanje* je suprotstavljeno onome *biti*, tj. *bitku*. *Bivanje*, po njemu, jest »umanjenje bitka u povijest«, a *biti* jest »vječni, vanvremeni, nadpovijesni način bitka«. Misliti taj vanvremeni način bitka znači filozofirati, kaže on. Stoga 'misliti' u filozofiranju ne znači samo spoznavati, već 'misliti' u filozofiji za čovjeka – koji kao takav samo *biva* – znači mogućnost da bude onaj koji *jest*.

Dakle, izvorište filozofije je *la condition humaine*, to jest nepodnošljiva svijest o konačnosti. Ta svijest rađa sve oblike čovjekove djelatnosti koji su motivirani *nadilaženjem* te *condition humaine*, kao što su to umjetnost i filozofija, koje obje služe istome: omogućuju čovjeku da, transcendirajući se, sebe oplemeni.

Why Philosophize?

Two are basic possibilities of philosophy: on one side it is Aristotelian *observation, speculation and cognition*, on the other side Platonic *yearning for supramundane*, for contact with that from which this (cognized) world originates. In other words, the φιλεῖν in φιλοσοφία for Aristoteles is θεωρία, for Platon it is φιλεῖν τὸ σοφόν. This difference is important for the tentative to answer the question “why philosophize?”. This is a question the answer to which both philosopher and non-philosopher are seeking. So we’ll examine how Miguel de Unamuno, who is not a philosopher, answers it, and how Branko Despot, who is a philosopher, answers it.

Asking this question Unamuno starts with a pre-question: “what man is?”, and answers: man is “man of blood and of bone, one who is born, who suffers and dies – above all dies”. This is the basis from which “the tragic feeling of life” is born, and from this tragic feeling, according to Unamuno, philosophy is born. Man – like every substance, as Spinoza says – “aspire to last in its being”, or – as Unamuno says – longs for immortality. Because of this, philosophy tries to solve this „permanent and tragic contradiction“. This means that philosophy is not only the effort to know, but man’s effort to overcome his basic limited condition.

Philosopher Branko Despot says basically the same, using – of course – ‘philosophical register of notions’. This register differentiates *to exist* and *to be*. *To exist*, says Despot, means *to be in change* (and perish), and inasmuch it is opposed to *being* (τὸ εἶναι) which means to be without change, to be eternally unchangeable. *Existence*, according to him, is “decreasing of the being into history”, and *to be* is “eternal, timeless, ahistoric mode of being”. To think this timeless mode of being means to philosophize, he says. Therefore, ‘to think’ in philosophy is not only to conceive and become cognizant, but ‘to think’ in philosophy, for man – who as such only *exists* – means the possibility to be one that *is*.

So, the origin of philosophy is *la condition humaine*, *i.e.* the unbearable awareness of finiteness. This awareness gives birth to all forms of man’s activities that are motivated by the *surpassing* of this *condition humaine*, like the arts and the philosophy are, which both serve the same goal: they make possible for man to ennoble himself by transcending himself.

KREŠIMIR ČVRLJAK

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

Inkunabule – zlatne poluge u splitskim knjižnicama: spomenici antičkom, medievalnom i renesansnom mediteranu (1470./1500.)

O jedinstvenim, neprocjenjivim i neiscrpnim bibliotečnim, muzejskim i sličnim depozitorijima s inkunabulnim fondovima možemo govoriti u tridesetak hrvatskih gradova i mjesta. Za svoje izlaganje na ovogodišnjem MKF-u odlučio sam se iz razumljivih razloga i u glavnim crtama promotriti splitski inkunabulni fond. Kada imamo u vidu da je u knjižnicama i srodnim ustanovama diljem svijeta pohranjeno oko 450.000 inkunabula, od čega u maloj Hrvatskoj oko 1.150 (u usporedbi npr. s Italijom s oko 35.000 inkunabula), onda nipošto nije zanemariv broj paleolita, inkunabula ili prvotisaka s kojima se diči Marulov grad, tj. s najmanje njih 70. U potvrdu tomu da su splitske inkunabule u cijelosti spomenici antičkom, medievalnom i renesansnom Mediteranu kazuju nam bilo autori bilo njihova djela u inkunabulnim izdanjima. Na primjerima nekih od tih autora i njihovih djela dolazimo do nove spoznaje: antičko, medievalno i renesansno nerijetko se tijesno prepliću poput nîtî u mreži ili nekom čvoru. Naime, medievalni autor piše djelo o antičkom autoru, a renesansni autor izdaje to djelo medievalnoga autora. Takav primjer imamo, među ostalima, s medievalnim engleskim skolastičkim filozofom i logičarem Walterom Burleyem (Gualthaerus Burlaeus, 13./14.) koji je autor djela *Expositio super Ethicam ad Nicomachum Aristotelis*, a talijanski renesansni humanist Nicoletto Vernia ga godine 1491. izdaje u Veneciji. Sve navedeno potkrijepljeno je jednim *curiosum*-om: 16 od najmanje 70 splitskih inkunabula unikatni su u sveukupnom hrvatskom inkunabulnom fondu.

Incunabulas – Golden Bars in Split Libraries: Testaments of the Classical, Medieval and Renaissance Mediterranean (1470/1500)

There are around thirty Croatian towns and villages with unique and priceless collections of incunabulas. For my presentation I chose to research what Split, in this respect, has to offer. Bearing in mind that there are around 450.000 incunabulas around the world, 1.150 of those in Croatia (compared to, for example, Italy, which has around 35.000), it seems that Split indeed has something to boast with, at least 70 incunabulas are present here. Examining some of these authors and their work we may reach a new conclusion: the classical, Medieval and Renaissance influences are very closely intertwined. Namely, a Medieval author writes about a classical author and the Renaissance author publishes this work by the Medieval author. Such an example is the Medieval English scholastic philosopher and logician Walter Burley (Gualthaerus Burlaeus, 13/14) who wrote *Expositio super Ethicam ad Nicomachum Aristotelis*, and the Italian Renaissance humanist Nicoletto Vernia published it in Venice in 1491. An additional curiosity: 16 of at least 70 incunabulas from Split are unique in the overall Croatian fund.

DINO DABRO

Split

Scijentizam: samopobijajuć ili trivijalan?

Scijentizam je pogled da je znanost (u strogom, empirijskom smislu) paradigma istine i racionalnosti. Sve ono što izlazi iz okvira znanstvene metodologije je stvar običnog vjerovanja ili subjektivnog mišljenja, nema eksplanatornu moć. Znanost je ekskluzivni i idealni model intelektualnog usavršavanja i napretka.

Razmotrimo prvu opciju dileme koja tvrdi da je scijentizam u sebi pogrešan. Tezu da je scijentizam istinit nije moguće znanstveno potvrditi. Sama znanstvena istraživanja se oslanjaju na niz filozofskih pretpostavki poput: postojanja objektivnog svijeta izvan naših umova, mogućnost ljudskog uma da otkrije i pravilno opiše zakonitosti svemira i slično.

Sada dolazimo do druge dileme. Neki zagovaratelji scijentizma smatraju da je filozofija samo tek dio znanosti, a svako racionalno istraživanje je znanstveno istraživanje. Problem je što scijentizam tada postaje potpuno trivijalan (beznačajan), jer proizvoljno redefinira »znanost« tako da uključuje sve što bi moglo dokazivati da je pogrešan.

U ovom ću izlaganju pokušati dodatnim argumentima učvrstiti tezu o scijentizmu kao neadekvatnoj i slaboj hipotezi koja je osuđena na oponašanje loše metafizike.

Scientism: Self-defeating or Trivial?

Scientism is a view that science (in strong, empirical sense) is paradigm of truth and rationality. Everything which steps out of that scientific framework is a matter of mere belief and subject opinion, it has no explanatory power. Science is exclusive and ideal model of intellectual excellence and improvement.

Let's investigate first alternative that scientism is self-defeating. It is impossible to prove the thesis that scientism is true. Scientific reasearches rely on number of philosophical assumptions such as: the existence of objective world outside our own mind, capacity of human mind to unfold and describe laws of universe and such.

Now we come to second alternative. Some advocates of scientism think that philosophy is just a part of science, and that rational investigation is scientific investigation. But then scientism becomes completely trivial, because it arbitrarily defines "*science*" in such a way that it includes everything which can possibly prove it is deficient.

In this presentation I will try to strenghten thesis that scientism is an inadequate and weak hypothesis condemned to bad metaphysics imitation.

IVO DŽINIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

**Filozofija i politički mit – Cassirerov koncept kao
analitički instrumentarij**

Životna iskustva pokazuju kako se zavodljivost i opasnost modernih političkih mitova ne bi trebalo ispuštati iz svijesti. Pokazujući kako društveno-politički život općenito redovito predstavlja i svojevrsno vulkansko područje, Cassirerov koncept važnosti znanosti i filozofije u tom kontekstu ostaje trajno aktualan. Pozvana da misli prijeko i protiv svoga vremena, filozofija se ne smije olako odreći refleksije nad stvarnošću političkog mita ili samo pasivno očekivati bilo kakvu prosudbu svijeta o toj istoj stvarnosti. Drugim riječima, u svrhu što boljega razumijevanja društveno-političkih datosti te pravovremenog upozorenja na svu njihovu ozbiljnost, filozofija mora nad istim datostima reflektirati. U ovom izlaganju nastojat će se pokazati kako se upravo ovaj Cassirerov ukaz može i treba prihvatiti kao kvalitetan analitički instrumentarij za (samo)propitkivanje kao i za jačanje svijesti o toj zadaći filozofa i filozofije u svim budućim epohama.

Philosophy and Political Myths – Cassirer’s Concept as an Analytic Tool

Life experience shows that the danger of modern political myths should not be undervalued. In this light, Cassirer’s concept of the importance of science and philosophy remains always relevant, since it demonstrates how, generally and regularly, social-political life presents a sort of “volcanic area”. Invited to reflect in a critical way upon the present reality, philosophy must neither give up on analysing the truth within political myths nor passively expect the world to judge the times we are living in. In other words, philosophy must continue to reflect over the actual social and political realities even while contributing for a better understanding of these realities and attentively warning about their gravity. This exposure aims to show how Cassirer’s concept must be accepted as an analytical tool for self-questioning as well as a means of awareness regarding the actual and future task of philosophers and philosophy.

SAŠA HORVAT

Teologija u Rijeci

Sokrat i Grk Zorba o tijelu

U izlaganju ćemo prikazati stavove Platona (427.–347.) i Nikosa Kazantzakisa (1883.–1957.) o fenomenu tijela. Prvi stoji na početku grčke filozofije, dok drugi stvara u njezinoj suvremenoj epohi. Za Platona je tijelo tamnica duše, dok za Kazantzakisa tijelo izražava najviše težnje duše. Za prvoga je tijelo raspadljiva materija koja sputava božansko. Za drugoga se preko tijela ostvaruje potpuna čovjekova svrha i proslava života. Metodom komparacije, analize i sinteze usporedit ćemo stavove, kao i navesti moguće teološke i filozofske ideje koje su dovele do tih, na prvi pogled, potpuno oprečnih stavova. Analizirat ćemo uglavnom Platonov dijalog »Fedon« i Kazantzakisov roman »Grk Zorba«. Cilj rada je pokazati kako je odnos prema tijelu ključan za razumijevanje filozofije Platona i Kazantzakisa.

Socrates and Zorba the Greek on the Body

In this presentation we shall compare Plato's (427–347) and Nikos Kazantzakis (1883–1957) philosophical attitudes toward phenomenon of body. For Plato body is the prison of the soul, while for Kazantzakis body expresses highest desires of soul. For the former body is matter that put down godlike part of human, while for the latter through body human purpose is achieved and life celebrated. With methods of comparison, analysis and synthesis we shall compare two attitudes, mainly through Plato's »Phaedo« and Kazantzakis's »Zorba the Greek«. We will try to explain theological and philosophical ideas behind mentioned attitudes. End of the presentation is to show how treatment of body is of strong importance for understanding of Plato's and Kazantzakis philosophy.

NERMIN HODŽIĆ

Naučno-istraživački institut Ibn Sina

Platonska ljubav kod Ibn Sine i M. Ficina

Ljubav je zacijelo jedno od temeljnih pitanja Platonove filozofije. U ovom radu kao osnovu za analizu Platonove ljubavi i njezinu usporedbu s idejom ljubavi kod Avicene uzeli smo dva Platonova dijaloga: »Gozba« (Symposium) i »Fedar« (Phaedrus), i to u interpretaciji renesansnog talijanskog filozofa Marsila Ficina. S druge strane, u više Avicenininih djela, doduše ne sustavno, nalazimo njegovo razviđanje ideje ljubavi, ali mi smo ovdje svoju pažnu usmjerili na njegov traktat posvećen isključivo ovom pitanju – »Traktat o ljubavi« (Risalah al 'ishq). Nakon elaboriranja Platonova i Avicenina učenja o ljubavi i akcentiranja nekoliko njihovih središnjih razmišljanja uključujući ona o odnosu ljubavi, ljepoti, dobru i idejama kod Platona, te odnosu ljubavi i vrline, apsolutnog dobra i ljepote kod Avicene. Vidjet ćemo koje su to sličnosti a koje razlike u razumijevanju ideje ljubavi kod ova dva filozofa, te kako Ficinova interpretacija ne odstupa od Platonovih osnovnih zamisli – među ostalim i one prema kojoj ljubav jest ustvari izraz čovjekove težnje lijepom. Također, razmotrit ćemo i tri stupnja ljubavi po Platonu i spomenuti neke sličnosti Ficinove interpretacije sa idejama sv. Avgustina. Na drugoj strani i glasoviti muslimanski peripatetik perzijskog porijekla, Avicena, govori o različitim stupnjevima ljubavi koji odgovaraju različitim stupnjevima »ljestvice bitka«.

Platonic Love in the Interpretation of Mars Ficino and Avicenna

Love is certainly one of the fundamental questions of Plato's philosophy. In this paper as the basis for the analysis of Plato's love and its comparison with the idea of love at Avicenna we took two of Plato's dialogues: Symposium and Phaedrus, and in the interpretation of Renaissance Italian philosopher Marsili Ficino. On the other hand, in more Avicennian works, though not systematic, find his gaining a perspective into the idea of love, but we are here focused its attention from his treatise devoted solely to this issue – "Treatise on Love" (Risalah al 'ishq). We shall elaborate upon Plato's and Avicenna's teachings on love and point out a few of the central considerations including those on the relationship of love, beauty, good, and the ideas in Plato, and the relation of love and virtue, of absolute good and beauty in Avicenna. We will see what are the similarities and differences in the understanding of the concept of love in these two philosophers, and that Ficino interpretation deviates from Plato's basic ideas – including the one where love is in fact an expression of man's aspirations beautiful. Also, we will look at the three stages of love according to Plato and mention some similarities Ficino interpretaciej with ideas St. Augustine. On the other side of the famous Muslim Peripatetic Persian origin, Avicenna, talks about the different stages of love that correspond to different degrees of "scale battle".

ORHAN JAŠIĆ, ŽELJKO KALUĐEROVIĆ

Fakultet islamskih nauka, Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Poimanja ateizma i agnosticizma u djelima Hansa Künga

U prvom dijelu rada u osnovnim crticama je ukazano na životni put Hansa Künga, koji je umnogome determinirao njegovu filozofsku i teološku refleksiju. Nakon što su izneseni osnovni biografski podatci, uslijedilo je definiranje i eksplicacija pojmova ateizma i agnosticizma, kao i njihov odnos prema filozofiji, teologiji i religiologiji. U drugom dijelu rada osobito je razrađivano Küngovo poimanje navedenih pojmova u njegovim djelima *Postoji li Bog*, kao i *Projekt svjetski ethos* i djelima iz edicije *Religijska situacija vremena*. Posebno je, također, razmatrana relacija između vjernika s jedne, i ateista i agnostika s druge strane, s potenciranjem značenja morala. Na kraju je iznešeno njegovo poimanje agnosticizma i ateizma, koje je umnogome oblikovano idejom kozmopolitizma.

Understanding of Atheism and Agnosticism in the Works of Hans Küng

The first part of the paper roughly describes the life path of Hans Küng, which has largely determined his philosophical and theological reflection. After presenting the basic biographical data, follows the definition and explication of the concepts of Atheism and Agnosticism, as well as of their relation to philosophy, theology and religiology. The second part of the paper particularly elaborates Küngs understanding of these concepts in his works *Does God Exist? An Answer for Today*, and *Global Responsibility. In Search of a New World Ethic* and in the books from the series of *The Religious Situation of Our Time*. Particularly, also, the relations between believers on the one hand and atheists and agnostics on the other is being discussed, while emphasizing the meaning of morality. Finally, his understanding of agnosticism and atheism, which is largely shaped by the idea of cosmopolitanism, is presented.

VLADIMIR JELKIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Mediterranski toponimi u Nietzscheovim spisima

Izlaganje polazi od Nietzscheovog stava da kulturalni koncept Europe ne uključuje cijelu geografsku Europu, nego samo one nacije i nacionalne manjine koje imaju zajedničku prošlost u Grčkoj, Rimu, Judaizmu i Kršćanstvu. Između brojnih toponima koji reprezentiraju takav koncept, a koji su svi unutar mediteranskog civilizacijskog i kulturnog kruga, za predmet svoje analize izabrao sam Atenu, Rim, Veneciju i Nicu. Cilj mi je pokazati da u Europi koja, prema Nietzscheovom mišljenju, hoće postati jedno, i gradovi reprezentiraju klasične ideale kojima Europa teži, ali i protivrječja koja leže u njenom temelju. Sukladno Nietzscheovom načinu mišljenja i pisanja u kojem je osobnost i subjektivnost autora uvijek jasno naznačena, pored Atene i Rima koji su za njega simboli klasičnih ideala, razmatram i njegov krajnje subjektivan stav spram Nice i Venecije. Smatram da je to primjeren način cjelovitog promišljanja i Nietzscheovog filozofskog pozicioniranja mediterana kao ishodišnog prostora europske povijesti.

Mediterranean Toponyms in Nietzsche's Writing

The lecture starts from Nietzsche's point of view that the cultural concept of Europe does not include the whole of Europe in geographic sense, but only those nations and national minorities which share the common past in ancient Greece, Rome, Judaism and Christianity. Among numerous toponyms representing such a concept, all of which belong to the Mediterranean civilizational and cultural circle, I have chosen Athens, Rome, Venice and Nice as the subjects of my analysis. My goal is to show that in the Europe which, according to Nietzsche, aspires to become one, it is those cities which represent both the classical ideals Europe is trying to reach and the contradictions lying in its foundation. Apart from Nietzsche's thinking and writing, which clearly state his personality and subjectivity, and besides Athens and Rome, symbolizing Nietzsche's classical ideals, I consider his utterly subjective attitude towards Nice and Venice. In my view, it is an adequate way of comprehensive consideration of Nietzsche's philosophical positioning of Mediterranean as the starting place of Europe's history.

MISLAV JEŽIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Kolo sreće, jaram i ispregnuće

Predodžba o kolu sreće potvrđena je u mnogim književnim, filozofskim i likovnim izvorima s Mediterana: u Cicerona, Boethija... Dantea... Gundulića... Možda je u astrološkome smislu potekla iz Babylona i odnosila se na zodijak u 9. nebeskoj sferi. S druge strane, nalazimo i razrađene predodžbe o »točku bivanja« u indijskoj kulturi, u buddhizmu i brahmanizmu. U svezi s time vrijedi obratiti pažnju i na s njima povezane metafore točka (kola/kotača), kola (vozila) i jarma (za zapregu) iz kojih se može zaključiti na indoeuropsko podrijetlo tih metafora. Usporedba uporabe njihove na Mediteranu (u antiki, a i u kršćanstvu) i uporabe posvjedočene u Indiji (u Vedama i u potomnjem filozofijskome nazivlju) govori o shvaćanjima naravi, smisla i svrhe života.

The Wheel of Fortune, Yoke and Unyoking

The notion of a wheel of fortune can be found in many literary and philosophical texts and in plastic arts from the Mediterranean region: in Cicero, Boethius... Dante... Gundulić... The idea may have originated in its astrological sense from Babylon and may have referred to the zodiac in the 9th celestial sphere. On the other hand, there are elaborated ideas of the wheel of becoming (bhavacakra) to be found in the Indian, Buddhist and Brahmanical, traditions. In this respect, it is rewarding to pay attention to the interconnected metaphors of wheel, chariot and yoke, which seem to have been inherited from the Indo-European times. A comparison of their use on the Mediterranean (in Antiquity and in the Middle Ages) and in India (in the Vedas and in later philosophical terminology) can reveal some conceptions of the nature, sense and goal of our life.

MISLAV KUKOČ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Kulturni i religijski izazovi sekularne globalizacije

Uznappedovala globalizacija potiče rast konfesionalno zasnovanih nadteritorijalnih zajednica te stimulira nadteritorijalna religijska povezivanja, navlastito u univerzalističkim religijama, poput kršćanstva i islama. Istodobno, suvremeni rast kolektivnih identiteta ukorijenjenih u religiji, u pravilu se nadaje kao defenzivni, obrambeni odgovor na izazove globalizacije. Takva revitalizacija religije učestalo se oblikuje u vrstu izvanteritorijalnog kulturnog protekcionizma.

Suvremena je globalizacija ohrabrila religijsku obnovu na različite načine. Na jednoj strani, mnogi od tih antiracionalističkih stremljenja mogu se razumjeti dijelom kao defenzivne reakcije protiv napadaja globalističkih snaga na etablirane kulture. Brojni obnoviteljski pokreti koriste globalne sveze glede promicanja vlastitih interesa. Religijska obnova protivi se modernom sekularizmu u kontekstu sudara civilizacija. Na drugoj strani, suvremenu zapadnu civilizaciju mnogo više karakterizira uznappedovala sekularizacija negoli kršćanska religijska obnova.

Cultural and Religious Challenges of the Secular Globalization

Accelerated globalization has caused the growth of confessionally based supra-territorial communities. It has given stimulus to transnational religious bonding, particularly in such universalistic religions as Christianity and Islam. At the same time the contemporary rise of collective identities rooted in religion has often also been in part a defensive response to globalization. Thus, religious revitalization has frequently been shaped into a kind of non-territorial cultural protectionism.

Contemporary globalization has encouraged religious revivalism in several ways. On the one hand, many of these anti-rationalist strivings can be understood in part as defensive reactions against encroachments by global forces on established cultures. A number of revivalist movements have exploited global relations to advance their causes. Religious revivalism revolted against modern secularism in the context of the clash of civilizations. On the other hand, contemporary Western civilization is much more shaped by the accelerated secularization than by the Christian religious resurgence.

EMIL KUŠAN

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Pojam ranjivosti u bioetici

Izlaganje ima za cilj istražiti jedan od potencijalno važnih pojmova za razvitak i dublje razumijevanje bioetike i bioetičkih problema. U djelu *Basic Ethical Principles for European Bioethics and Biolaw*, urednici J. D. Rendtorff i P. Kemp predlažu ranjivost kao jedan od principa u njihovu projektu tzv. europskog principalizma, uz autonomiju, dostojanstvo i integritet. Kako je pojam ranjivosti od izuzetne važnosti za neke filozofijske discipline, ponajprije za egzistencijalizam, a sada se javlja u novom, bioetičkom kontekstu, proizlazi da njegovo istraživanje može polučiti neke neočekivano važne rezultate.

The Notion of Vulnerability in Bioethics

The presentation aims to investigate a potentially significant notion for the development and further understanding of bioethics and bioethical issues. In their work *Basic Ethical Principles of European Bioethics and Biolaw*, the editors J. D. Rendtorff and P. Kemp put vulnerability forward as one of the principles in their project of establishing the so-called European principlism, along with autonomy, dignity and integrity. Since the notion of vulnerability is of great importance for some philosophical disciplines, primarily for existentialism, and is now prominent in a new, bioethical context, it follows that its investigation might bring about some unexpectedly important results.

ANITA LUNIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Politički i etički problem parcijalnih azilantskih politika

Baveći se pitanjem tražitelja azila i izbjeglica, Matthew Gibney (Refugee Studies Centre, Oxford) se odlučuje za kombinirani konzervativni pristup kojeg naziva humanitarizmom. Zalaže se za djelovanje u smjeru smještanja (tzv. ponovnog naseljavanja) izbjeglica i poboljšanja njihova tretiranja. Ali pritom ne zahtjeva ispunjavanje potreba azilanata i izbjeglica ni pod kojim uvjetom osim ako nam je to isplativo, odnosno, ako zahtjeva dovoljno malo.

Ovaj pristup kombinacija je dvaju krajnjih pristupa koje Gibney označava kao pristranost i nepristranost. Pri tome se pristran pristup bazira na pretpostavci o državama kao kulturnim zajednicama koje imaju pravo na donošenje odluka sukladno interesima svojih građana. S druge strane, zastupnici teorije nepristranosti temelje svoj stav na tezi o državi kao kozmopolitskom moralnom agentu koji ima dužnost jednakog tretiranja građana i stranaca. Gibneyev srednji put slično principu nepristranosti, poziva se na dužnost pomaganja svakom ljudskom biću na osnovu pripadnosti jednoj sveljudskoj zajednici, dok se slično principu pristranosti odbija tvrdoća teorija nepristranosti, čineći pomaganje obveznim samo kada je osoba o kojoj se radi u životnoj opasnosti ili kada pomaganje nije u koliziji s našim potrebama. Ovaj teorijski pristup omogućava kompromis gore spomenutih krajnosti, ali također, nalazeći izgovor za praktično formuliranje načela minimalne pomoći, realizira se kao mediokritetski metod izbjegavanja odgovornosti dok ostajući na ravni mogućnosti vrlo proizvoljnog određenja naših potreba i faktora ugroženosti, zapravo podržava ideju nejednakosti.

Znače li ovi nedostaci potrebu redefiniranja pristupa ili njegovo potpuno napuštanje, analizati ćemo iz perspektive *first-class citizen* teorije Michaela Dummeta (2001) i teorije društvene nejednakosti.

The political and ethical problem with partial asylum policies

Discussing the problem of refugees and asylum seekers, Matthew Gibney (Refugee Studies Centre, Oxford) argues for a partially conservative approach which he defines as humanitarianism. He advocates the principle that should boost efforts to resettle refugees and, in the long term, improve the treatment of and environment for the refugees. However, this principle does not require meeting the needs of refugees or asylum seekers under any circumstances but only ‘when the costs of doing so are low’.

This approach combines two radical positions: impartialism and partialism. Similar to impartialism this principle includes claiming duties to help any human being as part of overall human community, but also, similar to partialism refuses hardness of impartial theories making helping obligatory only when persons in question are in great danger and only if it does not confront our needs (what is expressed in the idea of low cost). This way this theory is allowing compromise between two contradictory theories, but also, by finding a solution for minimum help while keeping the right to claim the needs of refugees and asylum seekers are being met, it stays mediocre and keeps alive the idea of inequality.

Do those deficiencies call for the redefinition of his theory or its complete abandonment, we will discuss from the perspective of M. Dummet’s first-class citizen theory and the theory of social inequality.

DAMIR MARKOV

Kaštel Sućurac

Pitanje najboljeg poretka – prilog razumijevanju Platonovog viđenja povijesti

Opće je poznato da Platon najboljom smatra onu državu koja je utemeljena u pravednosti, odnosno onu u kojoj postoji sklad između umnog, voljnog i požudnog dijela, a koji se ostvaruje raspodjelom građana prema odgovarajućim karakterima u tri strogo odvojena staleža sa vlastitim pravima i dužnostima.

S obzirom na to, zbunjuje činjenica da nastanak ove države Platon opisuje kao kvarenje jedne u potpunosti jednostavne zajednice za koju kaže da je »Prava, takoreći, zdrava država (...), dok novu državu opisuje kao »državu u raskalašenosti«. (Država 372e)

Određeno objašnjenje za ovo možemo pronaći u jednakosti karaktera građana prvotne zajednice, a što je čini nepogodnom za ispitivanje pravednosti, središnja je tema dijaloga *Država*. Dodatno objašnjenje, međutim, možemo pronaći i u mitu o obratu kružnog gibanja kozmosa kojeg Platon donosi u *Državniku* i u kojem pored razdoblja božanske uprave nad kozmosom razlikuje i razdoblje napuštenosti koje je na društvenoj razini karakterizirano konstantnim kvarenjem.

U ovom radu ćemo stoga ispitati opravdanost promatranja navedenog mita kao sastavnog dijela Platonove filozofije, kao i njegovo značenje za razumijevanje Platonove političke misli.

The Issue of the Best Order – A Contribution to the Understanding of Plato’s Vision of History

When it comes to Plato’s politics it is generally known that he regards as the best social order one that is founded in justice and which is characterized by harmony between the three principal characters achieved through division of citizens into three classes in accordance with the character that belongs to them.

Due to this, the fact that the formation of this state Plato describes as spoiling of one completely simple community that he says is “The real, so to speak, a healthy state (...), while the new state is described as “a country in dissipation”, might seem confusing. (*Politeia* 372e)

A certain explanation for this can be found in the equality of characters of citizens in the original community, which makes it inappropriate for examination of justice, a central theme of *Politeia*. Additional explanation, however, can be found in the myth of reversal of the circular motion of the cosmos which Plato brings in the *Statesman* and in which besides the period of the divine administration of the universe differs the period of abandonment which is on a social level characterized by constant decay.

In this paper, we will therefore examine the justification for observing the above myth as an integral part of Plato’s philosophy, as well as its importance for the understanding of Plato’s political thought.

NAIDA MIHAL BRANDL

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Kairska geniza: izvor za mediteransku povijest, kulturu i religiju

Geniza (גניזת) je privremeno odlagalište za dokumente na hebrejskom jeziku, u kojima se spominje Božje ime te se ne smiju baciti, nego se pokapaju. Genize se uglavnom nalaze na tavanu, ili u podrumu sinagoge. U njima se često pohranjuje i čitav niz nereligijskih dokumenata, kao npr. pisma ili pravni dokumenti, jer često počinju spominjanjem Božjeg imena, ali i čitav niz ostalih dokumenata i tekstova, te dokumenti na ostalim židovskim jezicima, pisanim hebrejskim pismom (jidiš, judeo-španjolski, judeo-arapski ili judeo-perzijski). Genize tako postaju vrijedan povijesni izvor, ne samo za povijest religijskih tekstova, nego i za društvenu i ekonomsku povijest. Najpoznatija geniza, ona kairska, otkrivena 1896. godine, nalazi se u sinagogi Ben Ezra u Fustatu (stari Kairo), koji je izgrađen nakon islamskoga osvajanja Egipta krajem VII. stoljeća i postaje administrativno središte zemlje. Slijedom toga, i lokalni Židovi imali su vodeću ulogu među židovskim zajednicama u regiji. Oni 882. kupuju i renoviraju uništenu koptsku crkvu Svetog Mihaela, pretvarajući je u sinagogu Ben Ezra. U jednoj prostoriji, židovska je zajednica sakupljala dokumente, datirane od druge polovine X. stoljeća do kraja XIX. stoljeća, no najmnogobrojniji i najvažniji su oni iz razdoblja između 950. i 1250. godine. To je razdoblje do otkrića Genize u židovskoj povijesti slabo poznato. Geniza sadrži oko 300.000 fragmenata manuskripata, pisanih uglavnom na hebrejskom, aramejskom i arapskom jeziku. Uz biblijske i talmudske dokumente te kasniju rabinsku literaturu, u Genizi su pronađeni dokumenti, koji pružaju detaljnu sliku ekonomskog i kulturnog života levantskog i sjevernoafričkog Sredozemlja kroz mnoga stoljeća.

Dokumenti opisuju vitalnu ulogu, koju su imali Židovi u ekonomskom i kulturnom životu istočnog Mediterana, kao i dobre odnose Židova i muslimana. Oni uključuju isprave i dokumente židovskih zajednica,

zapisnike rabinskih sudova, dokumente o zajmovima, naslovima, oporuke, dokumente o dugovanjima, bračne ugovore i privatna pisma. Otkriveno je i preko 200 prethodno nepoznatih pjesama Jehude Halevija (o. 1080–1145), no možda najvažniji pronađeni dokumenti pripadaju rabinu Mošeu ben Maimonu (Rambam/Majmonides, 1135–1204), najvećem srednjovjekovnom židovskom filozofu i liječniku. Geniza sadrži preko 30 njegovih radova, uključujući i komentare na neke traktate iz Mišne i određeni broj njegovih pisama. Prije ovog otkrića, pronađeno je samo nekoliko redaka originalnih Rambamovih zapisa. Mnogi dokumenti iz Genize postali su jedinstven povijesni izvor za istočni Mediteran te sjevernu Afriku, opskrbljujući važnim informacijama ne samo židovske, već i kršćanske i muslimanske znanstvenike.

Kairo Genizah as a Source for Mediterranean History, Culture and Religion

Genizah (גניזת) is a temporary repository for documents written in Hebrew, which contain the name of God and therefore may not be thrown away, prior to their proper burial. Genizot (plural) are mainly found in attics or in basements of synagogues. They often store a range of non-religious documents, such as letters or legal documents, as they often start with the invocation of God's name. A range of other documents and texts without the invocation of God, and documents in other Jewish languages, written in Hebrew letters (Yiddish, Judeo-Spanish, Judeo-Arabic or Judeo-Persian) can be found there as well. Genizah thus become a valuable historical source, not only for the history of religious texts, but also for social and economic history.

The most famous genizah is located in the Ben Ezra Synagogue in Fustat (Old Cairo), which was built after the Islamic conquest of Egypt in late 7th century, and became administrative center of the country. Consequently, the local Jews had the leading role among the Jewish communities in the region. In 882. they bought and renovated destroyed Coptic Church of St. Michael, turning it into the Ben Ezra synagogue. In one of its rooms, the Jewish community was collecting documents, dated from the second half of the 10th century until the end of the 19th century, the most important being those from the period between 950 and 1250. This period in Jewish history was poorly known until this discovery. Genizah contains about 300,000 fragments of manuscripts, written mostly in Hebrew, Aramaic and Arabic. Besides Biblical and Talmudic documents as well as later rabbinical literature, there are different documents, which provide a detailed picture of the economic and cultural life of the Levant and North African Mediterranean for many centuries.

In these documents a vital role, that Jews had in the economic and cultural life of the eastern Mediterranean is described, as well as good relations between Jews and Muslims. They include papers and documents of Jewish communities, different documents of rabbinical courts, wills, marriage contracts and private letters. More than 200 previously

unknown poems of Yehuda Halevi (c. 1080–1145) were also found, but perhaps the most important documents found in Genizah belonged to Rabbi Moshe ben Maimon (Rambam/Maimonides, 1135–1204), the greatest medieval Jewish philosopher and physician. Genizah contains over 30 of his works, including comments on some of the tractates of the Mishnah, and a number of his letters. Before this discovery, only a few lines of the original Rambam's records existed. Many documents from the genizah became a unique historical source for the Eastern Mediterranean and North Africa, supplying important information not only for Jewish but also Christian and Muslim scholars.

JOSIP MUŽIĆ

Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Splitu

Interesna globalizacija elita

Globalno se događa proces da bogati postaju sve bogatiji a siromašni sve siromašniji što se dobro vidi i u tranziciji kroz koju je prošla Hrvatska. Očito je da se u sve kraćem vremenu razlike sve više povećavaju i nema nikakvih naznaka zaustavljanja ovog procesa. U ovom procesu sudjeluju i međunarodne institucije koje deklarativno imaju sasvim drugu namjenu. Globalnu ekonomiju kontrolira mreža korporacija, uglavnom banaka. Mala skupina ljudi tako ima ogromnu ekonomsku moć nad cijelim svijetom i u mogućnosti su da određuju njegovu sudbinu. Materijalistički individualizam je degradirao čovjeka na oruđe da bi potom njime manipulirao u korist bogataša. Ovaj trend može biti preokrenut kako pokazuju primjeri uspjeha iz prošlosti i sadašnjosti. Rješenja su dostupna i lako provodiva i svode se na uvođenje elementarne razdiobne pravednosti. No, još nedostaje volje da se poduzmu potrebne mjere što zavisi izravno od većeg osvješćivanja i bolje organiziranosti oštećene većine u obrani i promicanju svojih prava.

Interest Globalization of the Elites

Globally we're a part of the process where the rich become richer while the poor become poorer, as exemplified, among others, with the transition Croatia had to go through. It's obvious that these differences are growing in progressively shorter periods of time and the process does not seem like it will end. In this process many different international institutions are involved, often with declaratively different intentions. The global economy is controlled by a network of corporations, mainly banks. A very small group of people has the economic, material power over the whole world and, therefore, are in a position to determine its destiny. Materialistic individualism has degraded man to a tool, in order to manipulate him/her for the interests of the wealthy. This trend can be reversed, however. The solutions are easy to access and implement and come down to the introduction of basic divisible justice. But still the will is lacking, which is an awareness problem that's very hard to tackle.

HENNING OTTMANN

Universität München, Gechwister-Scholl-Institut

Vrlina i trgovina

Počevši od američke revolucije i kontroverze između T. Jeffersona i A. Hamiltona pokušat ću pokazati da je republikanska paradigma »vrline« zamijenjena paradigmom »komercijalnog društva« (Montesquieu, Hume, Smith). Izvorna paradigma »vrline« potječe od Platonovih *Zakona* u kojima pokazuje svoju averziju prema trgovini, trgovcima, kreditu, itd. Razvio je argumente u prilog tezi da vrlina i trgovina ne idu jedna s drugom.

Virtue and Commerce

Starting from the American Revolution and the controversy between Jefferson and Hamilton I try to show that the republican paradigm "virtue" was superseded by the paradigm "commercial society" (Montesquieu, Hume, Smith). The original paradigm "virtue" stems from Plato's *Nomoi* in which the philosopher showed his aversion to commerce, merchants, credit and so on. He developed arguments, why virtue and commerce do not agree.

DEMIAN PAPO

Osijek

Etička sastavnica prve knjige Kotruljevićeva spisa o umijeću trgovanja

Dubrovački renesansni mislilac Benedikt Kotruljević (oko 1416–1469) dovršio je 1458. godine četiri knjige svojega spisa, koji je, prema današnjim spoznajama, naslovio *Libro del arte dela mercatura*. U izlaganju ću ukazati na zastupljenost etičke sastavnice u prvoj knjizi toga spisa, dakle u knjizi čijih je devetnaest poglavlja posvećeno promišljanjima o »porijeklu i početku trgovine«. Njezinu etičku orijentaciju potvrđuje već i Kotruljevićevo bavljenje etičkim temama, kao i oslanjanje na djela brojnih filozofa, od kojih izdvajam Aristotela, Cicerona, Seneku, Augustina i Tomu Akvinca.

Naime, Kotruljević je u drugom poglavlju prve knjige, znači onda kada je promišljao o odredbi trgovine, istaknuo da je trgovina vještina ili disciplina koja pravedno (*iustamente*) uređuje trgovačke poslove. U nastavku poglavlja obrazložio je da u trgovini pojam »pravedno« podrazumijeva kupovinu ili prodaju robe po pravednoj cijeni (*preço iusto*). U trećem poglavlju zapisao je da se ljudi, ponajprije zahvaljujući svojoj slobodnoj volji (*libero arbitrio*), izvrsnom umu (*ingegno egregio*) i razboritosti (*prudencia*), mogu »oduprijeti svakoj sklonosti ili sposobnosti koja bi ih na različite načine priklanjala mijenama položaja zvijezda«. Uz to, Kotruljević je u osamnaestom poglavlju prve knjige obradio deset oblika djelovanja koji su trgovcima zabranjeni, budući da nisu u skladu sa »skromnošću, postojanošću, ozbiljnošću i ćudorednošću« (*modestia, saldeça, gravita et morigeratione*). Pritom je mislio na sljedeće oblike djelovanja: igranje igara na sreću; opijanje i prejedanje; parničenje; razgovor sa zlim i ozloglašanim ljudima; bavljenje alkemijom; nadmetanje; krijumčarenje; varanje; prijateljevanje s ispraznim i površnim ljudima; rasipnost.

Ethical Component of the First Book of Kotruljević's Writings on the Art of Trade

Dubrovnik Renaissance thinker Benedikt Kotruljević (c. 1416–1469) completed four books of his writings in 1458, which, according to the most recent research results, he entitled *Libro del arte dela mercatura*. In my presentation, I will point out the presence of the ethical component in the first of these books, that is, in the book which has nineteen chapters dedicated to his thoughts on the origin and beginning of the art of trade. One can not only find the confirmation of its ethical orientation in Kotruljević's remarks on ethics, but also in his reference to the works of many philosophers, such as Aristotle, Cicero, Seneca, Augustine and Thomas Aquinas.

I shall do so because, when he was considering the definition of the art of trade, Kotruljević emphasized that the art of trade is an art or a discipline which justly (*iustamente*) governs trading. Furthermore, in the same chapter Kotruljević elaborated that, when considering trading, the term “just” refers to buying or selling of merchandise at a just price (*preço iusto*). In the third chapter he noted that people are able to, first and foremost because of their free will (*libero arbitrio*), exceptional reason (*ingegno egregio*) and prudence (*prudencia*), act against any tendency or ability to which they may succumb due to the effect of changes in the position of the stars. Moreover, in the eighteenth chapter of the first book Kotruljević named ten forms of action which he considers forbidden to traders, since they are not in accordance with modesty, consistency, severity and morigeration (*modestia, saldeça, gravita et morigeratione*). He referred to the following forms of action: playing games of chance; gluttony; litigation; engaging into conversation with evil and infamous people; practicing alchemy; rivalry; contraband; cheating; befriending vain and superficial people; prodigality.

JEVGENIJ PAŠČENKO

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Ukrajina: pripadnost mediteranskome krugu i ruska agresija

Pripadnost Ukrajine mediteranskoj misli ostvarivana je uz grčke migracije u 7.–5. stoljeću prije Krista. Kultura kurgana doba Skita i Sarmata, »skitsko zlato« izrađivano je u grčkim kolonijama na Krimu. Preko mjesta Hersones (ukr. Korsunj) je 988. staroukrajinska državnost uvela kršćanstvo. Iz zemlje Rus' duhovnost se širila prema barbarskim skupinama sjevera i istoka. Tamo nastaje Moskovska kneževina, najkasnija formacija kod Istočnih Slavena, poslije Ukrajinaca-Rusyča i Bjelorusa. Ukrajina je odigrala veliku ulogu u humaniziranju istočnoga susjedstva. Ekspanzija Moskovije, (od 1720. – Rossija) ostvaruje kolonijalnu politiku. Suvremena agresija Rusije na Ukrajinu teži presjeći tradicionalnu povezanost s europskim kulturnim krugom.

Ukraine: Affiliation with the Mediteranean Round and Russian Aggression

The affiliation of Ukraine and Mediterranean thought was realized with the Greek migration in seventh to fifth century BC. Culture kurgans of the Scythian's and Sarmatian's time, "Scythian gold" was produced in the Greek colonies in the Crimea. Through the place Hersonissos (ukr. Korsunj) in 988 Kyiv Rus' statehood introduced Christianity. From the land of Rus' spirituality spread against the barbarian groups of the north and east. There arises the principality of Moscow, at the latest formations in the Eastern Slavs, after Ukrainians and Belarusians. Ukraine has played a major role in humanizing the eastern. Expansion of Moscovia, (from 1720 – Russia) establishes a colonial policy. Contemporary aggression of Russia in Ukraine aims to cut the traditional association with the European cultural circle.

ZRINKA PODHRAŠKI ČIZMEK

Zagreb

Egerija: mediteranska hodočasnica IV. stoljeća

Godine 1884. u talijanskom gradu Arezzu pravnik Gian Francesco Gamurrini pronalazi kodeks na pergamentu iz XI. stoljeća. Tekstu, koji je potjecao iz opatije Montecassina, nedostaju početni i završni dijelovi. Gamurrini objavljuje ovo djelo već 1887. godine, pogrešno identificirajući spisateljicu teksta kao Silviju iz Akvitanije. Tek 1903. godine benediktinac o. Mario Ferotín otkriva u hodočasnici Etheriji (Egeriji) pravu autoricu testa.

Ova izuzetno interesantna žena kreće 381. iz rodne Galicije i putuje pune tri godine hodočasteći na sveta mjesta iz Biblije, dakle preko cijelog Mediterana. Brodom do Carigrada, zatim pješke ili jašući, sama ili u društvu drugih putnika, pa čak i pod oružanom pratnjom rimskih vojnika. O svemu što vidi piše svojevrsni dnevnik »sestrama« opisujući ne samo mjesta, nego i osobne susrete s pustinjacima – svetim ljudima. Iz teksta je vidljiva njezina posebna pažnja prema judeo-kršćanskoj tradiciji: u pronalasku starina vezanih za biblijske događaje, u obilasku mjesta obilježenih Božjom prisutnošću, u opisivanju običaja, liturgije i kršćanskih vjerskih svetkovina. Radi se dakle o jednom intimnom dnevniku koji zrcali ne samo ushite njezine prekrasne ženske duše, nego i zemljopisne i kulturne prilike naroda koji obitavaju tadašnji jugoistočni Mediteran.

Egeria: a Mediterranean pilgrim of the 4th century

In 1884 in the Italian city of Arezzo a jurist Gian Francesco Gamurrini finds a codex on a parchment from the 11th century. The text, that comes from the Montecassino abbey, is missing the initial and final parts. Gamurrini publishes this work already in 1887, identifying the writer of the text mistakenly as Silvia of Aquitaine. Only in 1903 the Benedictine monk Mario Ferotín reveals the pilgrim Etheria (Egeria) as the real author of the text.

This extremely interesting woman starts her pilgrimage from native Galicia in 381 and travels for three years across the holy places of the Bible, throughout the whole Mediterranean.

She travels to Constantinople by ship, then on foot or on a horseback, alone or in the company of other passengers, and even under armed escort of Roman soldiers. She writes a kind of a diary about everything she sees to her “sisters,” describing not only places, but also her personal encounters with monks and hermits – holy men. This text, expunges her particular attention for the Judeo-Christian tradition: in search for the antiquities related to Biblical events, in touring of the places marked by God’s presence, in describing traditions, liturgy and Christian religious solemnity. It is therefore an intimate diary that reflects not only thrills of her beautiful woman’s soul, but also geographical and cultural circumstances of the people who inhabited the southeastern Mediterranean of that time.

SLOBODAN STAMATOVIĆ

Split

Dva ranokršćanska pristupa Heraklitu

Dva najznačajnija izvora za rekonstrukciju Heraklitovog izgubljenog spisa su Klement Aleksandrijski i Hipolit Rimski: naime, od svih sačuvanih Heraklitovih izreka čak je trećina do nas dospjela zahvaljujući toj dvojici ranokršćanskih pisaca. Međutim, razlozi zbog kojih su oni bili toliko zaokupljeni Heraklitom vrlo su različiti. U izlaganju namjeravamo pokazati u čemu se sastoje ta dva različita pristupa Heraklitu u nadi da će time ujedno izaći na vidjelo i dva pristupa samoj filozofiji za koje smatramo da su prisutni u razgranatim oblicima kršćanske religije od samog početka pa sve do naših dana.

Two Early Christian Approaches to Heraclitus

The two most important sources for the reconstruction of Heraclitus' lost writing are Clement of Alexandria and Hyppolitus of Rome: namely, of all preserved Heraclitus' sentences even one third has come to us due to these two Early Christian writers. However, the reasons why they were so occupied with Heraclitus were very different. In our talk we will show what these two different approaches to Heraclitus consist of, hoping that by this will also come to light the two different approaches to the very philosophy as we hold that both of them are present in multibranching forms of Christian religion from the beginning up to our own days.

RUSMIR ŠADIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Tuzli

Ibn Rushd između filozofije i religije

U ovom radu autor nastoji osvijetliti odnos između filozofije i religije u mišljenju Ibn Rushda. Riječ je o najznačajnijem misliocu glede transmisije islamske filozofske tradicije u latinskom medijevalnom razdoblju. Ibn Rushd, na zapadu poznatiji kao *Averroes*, pokušao je putem vlastitog intelektualnog i duhovnog pregnuća pronaći sklad između filozofije i religije, odnosno između razuma i revelacije. Na tragu neposrednih prethodnika, filozof iz Kordobe određuje religiju kao obrnuti odraz filozofske istine ili pak simboličko prevođenje filozofske istine, dok filozofiju vidi kao dublje značenje religije. Za njega ne postoji nikakav nesklad između filozofije i religije, jer istina ne može proturječiti istini, a rješenje prividnog spora treba tražiti u dosljednijoj interpretaciji teksta.

Ibn Rushd Between Philosophy and Religion

In this paper, the author tries to highlight the relationship between philosophy and religion in the opinion of Ibn Rushd. It is the most important thinker regarding the transmission of Islamic philosophical tradition in Latin medieval period. Ibn Rushd, known in the West as *Averroes*, tried through his own intellectual and spiritual effort to find harmony between philosophy and religion, or between reason and revelation. On the trail of immediate predecessors, a philosopher from Cordoba defines religion as a mirror image of philosophical truth or symbolic interpretation of philosophical truth, while philosophy is seen as a deeper meaning of religion. For him there is no discrepancy between philosophy and religion, because the truth can not contradict truth, and the apparent resolution of the dispute should seek a more consistent interpretation of the text.

RADOMIR VIDENović

Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu

Vuk-Pavlovićevo tumačenje značaja i motiva južnotalijanskog predsokratovskog mišljenja

Pavao Vuk-Pavlović, na primjeru procvata misaonog stvaralaštva u šestom i petom stoljeću prije nove ere, u južnotalijanskim područjima nazvanim »Velika Grčka«, ističe presudnu ulogu mediteranske kulture u utemeljivanju i razvoju zapadne kulture i ukazuje da su već tada postavljene naznake i nastojanja mogućeg kulturnog ujedinjavanja mediteranskih zemalja.

Kako je uopće (bila) moguća tendencija razilazećih kultura ka harmoniji kada je poznata raznolikost i mnoštvo svjetonazora u to doba, često i njihova međusobna proturječnost i razilaženje? – pita se Vuk-Pavlović i odgovara da se može smatrati, budući da je kultura sindinamičko preplitanje vrijednosnih stremljenja i djelovanja, da se radi o različitim pokušajima i načinima rješavanja iste kulturne zadaće. Iako je postojala raznovrsnost koja je više razdvajala nego približavala narode, utjecaj i nastojanja mislilaca Velike Grčke omogućavao je izvjesno teorijsko, duhovno usklađivanje.

Šesto stoljeće prije nove ere je prekretnica na tom putu.

Tada se događaju, širom (tada poznatog) svijeta, mnogi duhovni prevrati te pojavljuju osnivači religija i proroci koji navješćuju opće, univerzalne vrijednosti za sve ljude – u Kini: Laozi, Konfucije, Mencije, Mo Di; u Indiji Mahavira i Buda; u Iranu Zaratustra, dok je u to vrijeme proroštvo na vrhuncu. Isti motivi prisutni su i na Zapadu (i Sredozemlju) uz postepeno razvijanje svijesti o ljubavi kao načelu života i kulture. Kao i iznimno mjesto odgoja u izgradnji zajednice i kulture.

Značaj predsokratovaca, ističe Vuk-Pavlović, u njihovom traganju za harmonijom i zakonom, kao i preispitivanje nazora i dostignuća drugih naroda koje su ili posredovali ili prevladavali.

Doseg njihovih dostignuća učvršćen je motivom razumijevanja i suradnje među narodima, a to su problemi i suvremene duhovne kulture Zapada, smatra Vuk-Pavlović.

Vuk-Pavlović's Interpretation of the Character and Motives of Presocratic Thought of Southern Italy

In the example of the rise of the creativity of thought in the 5th and 6th century BC, in the southern Italian regions called "Great Greece", Pavao Vuk-Pavlović emphasizes the critical role of Mediterranean culture in the establishing and development of Western culture. Vuk-Pavlović points out that the indications and aspirations of the cultural unification of the Mediterranean countries were already set in that era.

How to prove that these unifying tendencies of the diverse cultures were (and still are) even possible? This is important, taking into account the number of worldviews of that era and their differences and disparity. Vuk-Pavlović responds that the culture can be considered as a dynamic blend of the aspirations and operations of evaluation, so these diverse cultures are just different attempts of solving the same cultural task. Although these differences has been separating nations, rather than bringing it together, the thoughts and aspirations of the philosophers of "Great Greece" have achieved certain theoretical and spiritual convergence.

The 6th century BC was the milestone in this field.

During this century, the world (as it was known then) was facing some various spiritual revolutions: many religions were formed and its prophets were preaching about universal values of human life. In China, those were Lao-Tzu, Confucius, Mencius, Mozi; in India, Jain and Buddha; in Iran, Zarathustra. The prophetism was flourishing during this century. The same motives were also present in the West civilization and in the Mediterranean, where the love was found as the major principle of the human life and culture. The Western civilization also recognized the significance of education in the society and culture.

Vuk-Pavlović recognizes the importance of the Presocratic philosophers in their need for harmony and principles, as well as in their critical approach to the views and achievements of the other nations. These philosophers have either contributed to these achievements or exceeded it.

The extent of their achievements is supported by the motive of understanding and cooperation among nations. Vuk-Pavlović points out that these problems are also the problems of the contemporary Western culture.

ENIS ZEBIĆ

Zagreb

Jedna zaboravljena hrvatska recepcija Machiavellija

Velika je i neprijeporna zasluga pravnog, političkog i filozofijsko-političkog autora Vinka Kriškovića što je hrvatskoj kulturnoj i političkoj javnosti kvalitetno predstavio nekoliko najvažnijih i najutjecajnijih djela, odnosno autora engleskog liberalizma 18. i 19. stoljeća – *Pisma Juniusova*, djela Edmunda Burkea i djela Thomasa Babbingtona Macaulayja. Uz prijevod Macaulayjevih eseja – među kojima je i onaj o Machiavelliju iz 1827. godine – Krišković u popratnom tekstu progovara i o Machiavelliju. Koliko se on u svojoj interpretaciji drži Macaulayjevog čitanja Machiavellija, a koliko je originalan? Može li se njegovo čitanje Machiavellija usporediti s onim njegovog suvremenika – i tada političkog istomišljenika pravaša – Ante Tresić Pavičića?

One Forgotten Croatian Reception of Machiavelli

Author of various works on legal, political and philosophical-political issues Vinko Krišković made a great contribution to Croatian culture and Croatian public by introducing and presenting several important and influential works and authors of English Liberalism in 18th and 19th century – *Letters of Junius*, works of Edmund Burke and Thomas Babbington Macaulay. On very end of 19th century, in a text accompanying his translation of Macaulay's essays – i.a. essay about Machiavelli from 1827 – Krišković speaks about Machiavelli. Is his interpretation of Machiavelli genuine, or is he just following Macaulay? Can we compare his reading of Machiavelli with an essay on Machiavelli by his contemporary Ante Tresić Pavičić, published some time earlier?

IVAN ZELIĆ

Split

Avanture logike u komunističkoj Rusiji

Autor donosi pregled vrlo turbulentnog razvoja logike u komunističkoj Rusiji. Tijekom prva tri desetljeća komunističke vlasti logika je izbačena iz obrazovnog sustava i službeni stav prema njoj bio je jasno neprijateljski. Od 1946. godine, nakon Staljinove osobne intervencije, logika se vraća u obrazovni sustav. Sljedeća otprilike dva desetljeća razdoblje su borbe ruskih logičara za ponovno rađanje, razvoj i afirmaciju logike u Rusiji. U toj borbi oni su bili suočeni s mnogim i različitim vrstama zapreka i poteškoća. U zadnjem razdoblju logika u Rusiji je napokon priznata kao respektabilna disciplina i postiže miran razvoj. Autor iznosi karakteristične podatke i opisuje tragične i tragikomične događaje koji ilustriraju ovaj razvoj i preokrete, a mnogi od njih postali su poznati tek objavljivanjem uspomena nekih ruskih filozofa nakon pada komunizma.

Adventures of Logic in Communist Russia

The author presents an overview of a very turbulent development of logic in Communist Russia. During the first three decades of Communist rule logic was thrown out of the education system and the official attitude toward it was clearly hostile. In 1946, after Stalin's personal intervention, the logic returned to the education system. Next approximately two decades were a period in which Russian logicians were fighting for rebirth, development and affirmation of logic in Russia. In this struggle they were faced with many and different types of obstacles and difficulties. In the last period logic was finally recognized as a respectable discipline in Russia and achieved peaceful development. The author presents characteristic data and describes the tragic and tragicomic events that illustrate this development and turnarounds, and many of them became known only after memories of some Russian philosophers were published after the fall of communism.

ADRESAR SUDIONIKA

Žarko Ament

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10 000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: zarko.ament@gmail.com

Davor Balić

Sveučilište u Osijeku
Filozofski fakultet
Lorenza Jägera 9
31 000 Osijek
Hrvatska
e-mail: davor.balic@kc.t-com.hr

Pavo Barišić

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Sinjska 2
21 000 Split
Hrvatska
e-mail: pbarisic@ffst.hr

Gabriela Bašić

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Sinjska 2
21 000 Split
Hrvatska
e-mail: gbasic@ffst.hr

Marita Brčić Kuljiš

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Sinjska 2
21 000 Split
Hrvatska
e-mail: mbrcic@ffst.hr

Daniel Bučan

Laginjina 3

10 000 Zagreb

Hrvatska

e-mail: danbucan.novi@gmail.com

Krešimir Čvrljak

Aleja Blaža Jurišića 69

10 040 Zagreb

Hrvatska

e-mail: cvrljakk@hazu.hr

Dino Dabro

Kocunarski prilaz III/2

21 000 Split

Hrvatska

e-mail: dino.dabro@gmail.com

Ivo Džinić

Sveučilište u Osijeku

Odjel za kulturologiju

Trg Svetog Trojstva 3

31 000 Osijek

Hrvatska

e-mail: idzinic@kulturologija.unios.hr

Saša Horvat

Teologija u Rijeci

Omladinska 14

51 000 Rijeka

Hrvatska

e-mail: horvat.sasa@gmail.com

Nermin Hodžić

Naučno-istraživački institut Ibn Sina

Potok 24

71 000 Sarajevo

Bosna i Hercegovina

e-mail: nerminh92@hotmail.com

Orhan Jašić

Univerzitet u Sarajevu
Fakultet islamskih nauka
Ćemrlina 54
71 000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
e-mail: orhanjasic@yahoo.com

Vladimir Jelkić

Sveučilište u Osijeku
Filozofski fakultet
Lorenza Jägera 9
31 000 Osijek
Hrvatska
e-mail: vjelkic@ffos.hr

Mislav Ježić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10 000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: mjezic@ffzg.hr

Željko Kaluđerović

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
21 000 Novi Sad
Srbija
e-mail: zeljko.kaludjerovic@gmail.com

Mislav Kukoč

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Sinjska 2
21 000 Split
Hrvatska
e-mail: mkukoc@ffst.hr

Emil Kušan

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Sinjska 2
21 000 Split
Hrvatska
e-mail: emikus@ffst.hr

Anita Lunić

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Sinjska 2
21 000 Split
Hrvatska
e-mail: anitalunic@yahoo.com

Damir Markov

Cesta Franje Tuđmana 220a
21 212 Kaštel Sućurac
Hrvatska
e-mail: damirmarkov@net.hr

Mira Matijević

Hrvatsko filozofsko društvo
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10 000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: mira.matijevic@hrfd.hr

Naida Mihal Brandl

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10 000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: mbrandl@ffzg.hr

Josip Mužić

Sveučilište u Splitu
Katolički bogoslovni fakultet
Zrinsko-frankopanska 19
21 000 Split
Hrvatska
e-mail: josip.muzic@kbf-st.hr

Henning Ottmann

Universität München, Gechwister-Scholl-Institut
Oettingstr. 67
80 538 München
Njemačka
e-mail: henning.ottmann@yahoo.de

Demian Papo

Ledine 2c
31 000 Osijek
Hrvatska
e-mail: demian.papo21@gmail.com

Jevgenij Paščenko

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10 000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: yevgpan9@mail.com

Zrinka Podhraški Čizmek

Livadićeva 26
10 000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: zri.pod1@gmail.com

Slobodan Stamatović

Put sv. Mande 8
21 000 Split
Hrvatska
e-mail: [sstamat@net.hr](mailto:ssamat@net.hr)

Rusmir Šadić

Univerzitet u Tuzli
Filozofski fakultet
Tihomira Markovića 1
75 000 Tuzla
Bosna i Hercegovina
e-mail: rusmirsadic@yahoo.com

Radomir Videnović

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet
Ćirila i Metodija 2
18 000 Niš
Srbija
e-mail: ravi.nissin@sbb.rs

Enis Zebić

Kralja Zvonimira 119
10 000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: enis.zebic@gmail.com

Ivan Zelić

T. P. Marovića 1
21 209 Mravince
Hrvatska
e-mail: ivan.zelic3@st.t-com.hr

IZDAVAČI

Hrvatsko filozofsko društvo
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb

i

Odsjek za filozofiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Sinjska 2
21000 Split

ZA IZDAVAČA

Vladimir Jelkić

UREDNICI

Emil Kušan
Mira Matijević

KOREKTURA

Marko Kos
Emil Kušan
Mira Matijević

DESIGN KORICA

Luka Gusić

PRIJELOM TEKSTA

Stjepan Ocvirk

TISAK

GRAFOMARK, Zagreb

NAKLADA

200

